

Willy & Steven Bogaerts

Stille mannen

Bogaerts, Willy en Bogaerts, Steven
Stille mannen

© 2017 Davidsfonds / WPG Uitgevers België nv, Rijnkaai 100/11^a,
B-2000 Antwerpen, Willy Bogaerts en Steven Bogaerts

Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde
merk van Davidsfonds vzw, met maatschappelijke zetel te 3000 Leuven,
Quinten Metsysplein 12.

wpg.be/davidsfonds

info@wpg.be

www.bogaerts.info

www.facebook.com/bogaertsinfo

Coverontwerp: Manu Veracx voor BAD.be

Vormgeving en zetwerk: 5NUL8 Grafische producties

Redactie: Koen Driessens

Illustraties: cover ©Alenavlad/Shutterstock.com, p. 7 ©imagesef/

Shutterstock.com, p. 147 ©ALLTRAVEL/Alamy Stock Photo en

p. 253 ©BELGIAN_FREELANCE/BelgaImage

D/20170034/346

ISBN 978 90 5908 886 3

NUR 301

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd – op enige manier –
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Albert van Hoogenbemt is nog steeds een van de belangrijkste schrijvers die Mechelen ooit heeft voortgebracht. Nieuw werk dat zijn persoon en oeuvre weer voor het voetlicht brengt, wordt in Mechelen dan ook enthousiast onthaald.

Stille mannen is de echo van het bekroonde boek *De stille man*, waarmee Van Hoogenbemt destijds de Driejaarlijkse Staatsprijs voor Verhalend Proza won, thans de Prijs van de Vlaamse Gemeenschap. In hun twaalfde boek kiest het schrijversduo Bogaerts voor een herkenbaar Mechelse setting. De stad als hoofdpersonage of het stille toneel van een eigentijdse sequel. En daarmee werd dit boek een postuum eresaluut aan een Mechels monument. Ik hoop dat *Stille mannen* de belangstelling voor de schrijver Van Hoogenbemt en de stad Mechelen bij een nieuw en ruim lezerspubliek zal aanwakkeren.

Bart Somers

Burgemeester van Mechelen

*Portret van auteur Albert van Hoogenbemt,
getekend door vriend Marc Sleen*
(bron: De Standaard)

Dit boek wordt opgedragen aan mijn vaders neef Albert van Hoogenbemt, auteur van de roman *De stille man*, in 1938 bekroond met de Driejaarlijkse Staatsprijs voor Verhalend Proza.

In *De stille man* moet de verteller zich van de last van zijn overleden enigmatische vader bevrijden om aan een tweede leven te kunnen beginnen. Uit gevonden brieven van zijn tante aan zijn moeder wordt het beeld van de vaderfiguur duidelijker en herkent de verteller in de vader geleidelijk aan zichzelf. Ook schetst het boek hoe de liefde voor de muziek de mens gelukkig kan maken, maar hem ook kan neerhalen. Dat laatste wordt pijnlijk duidelijk wanneer de vader zijn gezin verlaat voor de jonge cellospeelster Lydia en hij met haar naar het buitenland vertrekt. In *Stille mannen* gaat de verteller op zoek naar die Lydia en vindt haar in Leipzig. Die ontmoeting laat blijvende gevolgen na. In die zin is *Stille mannen* een vervolg op *De stille man*, evenwel bewerkt door de fantasie van de auteurs, ook in het spel met de tijd.

Willy Bogaerts

DEEL I
MECHELEN

*Het belangrijkste wat een vader voor zijn kinderen
kan doen, is hun moeder liefhebben.*

Theodore Hesburg, Amerikaans predikant

Het belangrijkste in de muziek staat niet in de noten.

Gustav Mahler, Oostenrijks componist en dirigent

Miel

De afgelopen week heb ik niets méér gevreesd dan onheilspellend telefoongerinkel in het holst van de nacht. Hoe een stroom adrenaline dan door mijn lijf zou golven, die me versuft de telefoon doet opnemen, in de verwachting van die fatale tijding. Hoe ik me seconden later zou afvragen of die stem een flits was die hoorde bij een nare droom of een werkelijkheid kil als ijs mijn hersenen was binnengedrongen, die je door de omstandigheden niet meer kunt bijstellen.

Een week geleden.

Die ochtend had ik het voorgevoel dat het een van de laatste keren kon zijn dat ik de code op het klavier indrukte. Dan volgde het zoemen van het mechanisme, terwijl de deur schokkend openschoof. In de vertrouwde gang naar zijn kamer zou ik worden opgeslorpt door de nevels die de laatste maanden een vast onderdeel van zijn leven waren geworden. Van hem niet alleen, want tijdens het lopen merkte ik dat een vrouw een onverstaanbare conversatie voerde met het brandblusapparaat aan de muur. Terwijl ze het hoofd naar me draaide, merkte ik aan haar ogen dat ze door troebel glas de wereld in keek. Een vrouw in een rolstoel riep namen naar de schimmige gedaanten op straat. ‘Louis en Marcel, kom naar binnen!’ en ‘Anna en Lena, ik moet u iets vertellen!’ Haar stem rees zo hoog dat ze naar adem moest happen. Een verpleegster vertelde me eerder

eens dat ze vaak roept om haar broers en zussen, die al jaren dood zijn. Opeens zweeg ze en keerde ze terug naar haar eigen koepel van stilte zonder geheugen. Van vele bewoners van het home was hun wereld zodanig gekrompen dat hij alleen nog bestond uit zwijgen en reflexen. Ze kleurden hun dagen in met dat ene potlood dat ze nog hadden met langs weerszijden een botte punt: grijs en zwart.

Tegelijk leek die morgen een wederopstanding, want ik had hem nooit zo helder gezien als in mijn droom de voorbije nacht. Ik hield het staartje daarvan nog vast, terwijl ik op weg naar zijn kamer tussen de schoonmaaksters slalomde en frisheid opsnoof. De morgenlucht, bezwangerd door de zuurheid van nachturine, was door de passage van een tornado van ontsmettingsmiddel en schuurzeep verdwenen.

In mijn dromen verscheen vader steevast in rokkostuum, iets te strak in de taille. Statig, onhoorbaar voortschrijdend als een ijschaatser in slow motion, de ogen bevroren en de lippen op elkaar. Ik vond hem het best op dreef bij huwelijken en jubilea. Herdenkingen en begrafenissen, waarbij hij zich de dienaar van de dood noemde, lagen hem minder. Die nacht had ik hem recht in de ogen gezien en hij had vergenoegd naar me teruggekeken. Langer dan hij ooit had gedaan, want lange blikken waren voor hem verloren tijd. Een blik van verstandhouding, die met verstomming sloeg door zijn directheid, vormde de enige uitzondering op die regel. Ik had hem nooit anders dan gespannen als een veer geweten, een gedrag dat grensde aan masochisme.

De laatste schicht die ik van hem in mijn droom zag, was zijn rijzige gestalte, die zich van me wegdraaide en langzaam naar de einder stapte, om daar volledig in te verdwijnen.

Pinguïn, pinguïn, hoorde ik kinderen in koor roepen.

De laatste dagen van september doen me pijn. 's Ochtends wolkt, in een helblauw, haast onwezenlijk landschap, de nevel in trage slierten over het water. En 's avonds, terwijl de rij canadabomen van de vaart gestadig ruist als ziedend water, zie ik de dag in paarlemoer en doorschijnend amber verglimmen. De talrijke wandelaars van enkele weken terug, worden nog slechts schaarse schimmen op de dijk.

De vorige dag hield hij de ogen gesloten, terwijl ik aan zijn bed die eerste paragraaf las uit het boek met de grijze cover. Daarop stond een man met baard en bril die van de lezer wegkeek in een onbestemd decor van geometrische figuren. Het lag elke keer klaar op zijn nachttafel. Als een uitnodiging. Als kleine jongen was ik vaak aan zijn hand of op de buis van zijn fiets langs die plaats uit het boek gepasseerd. Vader was trots dat het geschreven was door wijlen zijn neef Albert en dat zijn eigen vader en mijn grootvader erin voorkwam. Wanneer hij het daarover had, vertelde hij er steeds bij dat zijn neef hem ooit een potloodtekening had getoond die gemaakt was door zijn vriend Marc Neels, kort voor die als Marc Sleen uit datzelfde potlood een figuur zou toveren die zich door het drinken van Matsuokabier de Romeinse keizer Nero waande. Ik kon amper geloven dat mijn geliefkoosde stripheld plots zo nabij was.

Toen ik het boek dichtsloeg, merkte ik alleen een spastische trilling aan zijn mondhoeken. De voorbije weken hadden die woorden nog borg gestaan voor een schittering in zijn ogen, die me geruststelde dat hij de dingen nog een plaats wist te geven.

Ik had de nare dingen die de laatste jaren tussen ons waren komen te staan, aan de kant gezet. Ik wilde hem weer zien lachen, eenmaal, en dan nog eens en nog eens. In extremis wilde ik ook toegang tot die dingen waarover hij hardnekkig

zijn mond hield. Ze stonden in dat boek, maar er lag een bedrieglijke voile over ze heen.

Het Grote Geheim, waarvan hij op de hoogte was.

Die beginpassage zou ik overnemen als aanhef van mijn eigen roman, waarvan de verfijning me dag en nacht in beslag nam. Bang voor zijn reactie had ik het niet aangedurfd om hem daarover te spreken, zelfs niet op ogenblikken dat zijn geest nog helder was.

Ik opende vol ongeduld de deur van zijn kamer en slaakte een zucht van verlichting. Het laken ging op en neer onder zijn oppervlakkige, maar regelmatige ademhaling. Zijn dunne benen met marmeren aders, die langs een kant uit het bed hingen, bewogen af en toe lichtjes. Godzijdank, hij leefde nog. Een hoop beenderen en een verschrompeld gelaat en een hoofd diep in het kussen, door een paar stevige draden verbonden met een ver verleden waar ik geen grip op kreeg. Ondanks mijn aandringen bleef hij hardnekkig zwijgen over de verborgen feiten die lang geleden onze familie waren binnengedrongen en die daar als een mol waren blijven doorwoelen. Aan kleine dingen en zuinige woorden was te merken dat het contact met vroeger bij hem volledig intact was gebleven. Dat met het heden daarentegen liep alleen nog langs enkele gammele draadjes, waaruit telkens hij de ogen opende en verdwaasd de wereld in keek als gevolg van kortstondige foutieve schakelingen vonkjes sprongen. Daardoor nam het risico op kortsluiting met de dag toe. Het deed pijn te moeten toegeven dat zijn lichaam nog slechts een donsveertje was dat overeind werd gehouden door een zwak gefluister van een verpieterd hart alleen aangedreven door wilskracht. Misschien beseftte ik op dat ogenblik nog niet hoe erg het met hem gesteld was. Of wilde ik dat gewoonweg niet.

Mijn vader, die met spaarzame woorden over mijn hele leven gebogen stond.

Die ochtend had ik hem dan ook niet verteld over mijn plan om zo vlug als ik kon naar Leipzig te vertrekken. Ik was nooit zekerder geweest dat het sluipende gif dat in onze familie was geïnjecteerd daar eindelijk zijn ware gelaat zou tonen. In de stad van de muziek nog wel.

Toen ik weer in de wagen stapte en met zo'n vaart het parkeerterrein van het rusthuis afreed dat het water uit de plassen meters hoog opspatte, wist ik één ding: ik was eindelijk klaar voor de grote sprong.

Doris

Niet alleen de afgelopen maand augustus was moeilijk voor me geweest. Alle vorige maanden hadden me zwaar op de proef gesteld.

Alles ging terug tot het begin van het jaar. Maar eigenlijk nog tot veel langer geleden.

Ik had me die dag midden januari beziggehouden met het routineus afscheidnemen van collega's met wie ik meer dan twintig jaar nooit goed had kunnen opschieten. Voor hun grollen en esoterische grappen over hun talrijke vrouwelijke veroveringen en het voor elkaar regelen van een wip met de bijbehorende infantiele gebaren was ik nooit te vinden geweest. Over je liefdes spreken was vulgair, had ik mijn vader altijd horen zeggen, omdat de echte liefde boven alles stond.

Terwijl ik hen voor de laatste keer plichtmatig de hand drukte, zei een stemmetje in mij dat ik hun gezichten zo vlug mogelijk wilde vergeten. Het was me daarbij opgevallen hoe mijn handen steeds meer onder de ouderdomsvlekken kwamen te zitten. Dat was in mijn hypochonderhoofd een teken van mijn eigen naderende dood. *'Les fleurs du cimetière'* had ik mijn moeder ze ooit beangstigend horen noemen. Woorden die ze ergens moest hebben gelezen.

Onder het voortdurend neuriën van *When I'm Sixty-Four* tot ik er zelf horendol van werd, had ik me daarna onledig gehouden met het verplaatsen van de paar dingen waarvan ik besloten had ze op mijn tafel als een soort erfenis achter te laten. Een verweerde gom, een afgeknabbeld potlood, een nietmachine met onderaan in onregelmatige letters mijn naam ingekrast, een onderlegger met een geplastificeerde wereldkaart die ik uit het hoofd kende, de kleuren van de landen inclus, een telefoon waarvan de toetsen onder de vette vlekken van mijn vingers zaten en een blocnote die doorliep tot het einde van het jaar en waarop alleen op zestien januari wat in rood ingeschreven stond: 'hoera laatste werkdag'. Rood was een subversieve kleur, werd gezegd, omdat ze zich niet liet fotokopiëren.

Toen ze de voorbije week tijdens mijn twee vrije dagen de felblauwe muren, die jarenlang noodgedwongen mijn compagnons waren geweest, hadden overschilderd met een rustgevend beige, had ik afscheid van mijn kantoor genomen. En toen ze me hadden verteld dat mijn meubilair zou worden vervangen door het strakke design dat geduldig onder zwarte plastic op de gang stond te wachten, had dat afscheid een ranzig tintje gekregen. De moderne inrichting waarom ik jaren had gevraagd, was me telkens met een doorzichtige smoes geweigerd. Het huidige meubilair nog niet afgeschre-

ven, geen budget, nog even wachten op een globale aankoop, weet u wel.

De vorige dag had ik de weinige spullen die me dierbaar waren in een kartonnen doos gestopt. Het uitgerafelde tapijt waren ze die ochtend onder mijn voeten vandaan komen halen en ze hadden het met een zwierige beweging in de afvalcontainer op de binnenplaats gegoooid.

Ik had de ringtone op mijn gsm aangezet en schrok om vijf voor vijf op. Toen ik mijn regenjas van het nageltje nam dat ik die morgen inderhaast met de onderkant van mijn nietmachine in de deur had geklopt omdat ze mijn kapstok waren komen weghalen, het licht uitknipte en mijn kantoor buiten stapte, had ik nog even in de donkere ruimte gekeken. De enige band die ik er wellicht mee zou houden, was eerder sentimenteel dan emotioneel. Tijdens verloren momenten was ik aan die tafel immers aan het boek begonnen dat ik na mijn pensionering zou afwerken en dat me eindelijk de waardering zou opleveren die ik gedurende mijn hele loopbaan niet bijeengeharkt had gekregen. Mijn betrachting beperkte zich tot een oeuvre van één enkele roman, iets in de trant van *Spaar de spotvogels* van de Amerikaanse schrijfster Harper Lee, die zich met één enkel werk onsterfelijk had gemaakt. Ik had haar boek zo dikwijls gelezen dat de gekartonneerde kaft het had begeven en lijm en tape de enige redmiddelen waren geweest.

Op de gang kwam ik de chef van mijn vorige afdeling tegen, maar hij keurde me geen blik waardig. Van hem onthield ik alleen zijn stampvoeten als een klein kind als hij zijn gelijk niet haalde. Daarna was ik door het watergordijn van een stortbui op automatische piloot naar huis gereden. In mijn hoofd verscheen sinds lang weer mijn vroegere secretaresse Doris met haar fake fancy platinablonde haren in contrast met haar vuurrode lippen. Haar geforceerde D-cup en ingesnoerde taille.

Ze bood me ongegeneerd via een gulle split een zicht op haar jarretels en netkousen wanneer ze op mijn tafel kwam zitten terwijl ik een brief probeerde te dicteren. Kort nadien legde ze het als tussendoortje aan met de chef in kwestie. Niet veel later pleegde haar eigen man zelfmoord. Doris was weinig van zeggen. Ze was meer een meid van doen.

De obligate drink voor mijn afscheid had ik bot geweigerd, omdat ik me de holle woorden over de zogenaamd jarenlang opgebouwde en duurzame vriendschappen bespaard wilde zien. Het enige cadeau dat ik als amateur-lepidopterist van mijn werkgever had aanvaard, was een encyclopedie met alle vlindersoorten op de wereld.

‘Ik hoop dat ik in je voetsporen mag treden’, zei mijn opvolger, een jongeman die ze van de universiteit hadden geplukt. ‘Je bent natuurlijk welkom om wanneer ook binnen te lopen, dan kun je meemaken hoe dit kantoor op jouw fundamenten verder heeft gebouwd’, voegde hij toe. Toen ik een van de dagen daarna effectief het kantoor binnensprong en vroeg of alles op orde liep, antwoordde hij vormelijk dat ik de overdracht dan wel prima had geregeld, maar dat hij niet voor niets met grootste onderscheiding en felicitaties van de jury een MBA-diploma had behaald. Enerzijds voelde ik me verguld dat zo iemand mijn taken overnam, maar anderzijds wist ik zeker dat ik hem nooit had gezegd hoe hij de dingen moest aanpakken. Opeens keek hij op zijn horloge en herinnerde hij zich dat hij een dringende vergadering had en vroeg hij me om samen met hem naar beneden te lopen. Daar kon ik na een slappe handdruk niet vlug genoeg de deur uit zijn, nadat hij op de trap amper een woord met me had gewisseld. Bij mijn thuiskomst vroeg mijn vrouw hoe het op kantoor was gelopen. Ik trok een tevreden gezicht, terwijl ik haar geruststelde met de dooddoener dat alles daar in veilige handen was en dat

ik hen met een paar dingen had geholpen waar ze maar niet uit raakten. De rest van de avond daarna verstreek in een zachte mistroostigheid en liet de dag eindigen in rafels. Het leek of de slechte momenten de goede hadden verdrongen. Ik kreeg het gevoel dat het me niet was gelukt om mijn heilheid te bewaren en dat ik dreigde uiteen te vallen.

Anna

Het was natuurlijk een stuk voordeliger voor mijn eigen portemonnee geweest als ik mijn werkgever opnieuw had betrokken bij de ruïne die mijn leven enkele maanden voor mijn pensioen was geworden. Dat had ik op mijn zesenvestigste wel gedaan, toen ik een promotie door de neus geboord kreeg en daarvoor redenen waren aangevoerd waarin ik me niet kon vinden: asociaal, eigenzinnig, weinig coöperatief, hardleers. Ik kreeg in die tijd elke dag meer het gevoel dat ik een absurd leven leidde.

Ik had er achttien jaar later opnieuw kunnen voor uitkomen dat ik mijn dagen niet alleen meer kon dragen en dat ik stilaan psychisch bezweek onder de last van de voorbije maanden. Maar er was nog altijd zoiets als trots. Of intuïtieve angst. Zoals de vogel op de tak helemaal verlamd raakt bij het zien van de slang onder aan de stam, niet meer kan opvliegen en door het serpent verorberd wordt. Ik wou mijn loopbaan bij dezelfde werkgever in een oppervlakkige schoonheid beëindigen. Daarom maakte ik buiten het medeweten van het bedrijf een afspraak met een gerenommeerde psychologe.

Ik herinnerde me vooral het laatste gesprek dat ik drie weken geleden met haar had gehad en waarin het maar over